

skemu komisarju obljubil "popolno sodelovanje s fašistično Italijo". Rožman je vse to odločno zanimal in poudaril, da ni obljubil nobenega sodelovanja duhovščine in da je šlo samo "za vljudnostni obisk", nikakor pa ne za "politični akt". Časopisno poročilo o škofovem obisku je sestavil italijanski visoki komisar in Rožman pri tem ni imel nobenega vpliva. Revolucionarji pa so raje verjeli fašistični propagandi in škofa brez podlage v dejstvih in krivično obsodili, da je pri tem obisku Ita-

lijanom "zagotavljal popolno sodelovanje duhovščine s fašistično Italijo".

Škofu Rožmanu so se posebej očitati in mu še vedno očitajo, da je 3. maja 1941 poslal Mussoliniju posebno poslanico, v kateri izraža "veliko veselje" zaradi zasedbe slovenskega ozemlja in vključitve v italijansko kraljestvo, "brezpogojno vdanost" in obljublja duceju "neomajno sodelovanje". V resnici so bile stvari povsem drugačne: Rožman poslanice ni poslal in naslovil na duceja, ampak samo na ljubljanskega visokega komisarja Graziolija, ni izrazil nobenega veselja ali zahvale zaradi zasedbe in priključitve slovenskega ozemlja, ampak je dekret o aneksiji samo "vzel na znanje", ni izrazil nikakršne vdanosti, ampak je izrazil le "lojalnost", in ni nikomur obljubil nikakršnega sodelovanja, ampak je le prosil božjega blagoslova "za Vaše in naše prizadevanje za dobrobit našega ljudstva", torej za dobro Slovenije in ne Italije.

O (ne)spornosti spomenice

Obtožbe glede te poslanice se sklicujejo na tedanja časopisna poročila, v katerih je bila res objavljena "Rožmanova" poslanica, seveda ne resnična, ampak takšna, kot jo je preuredil Grazioli in ponaredila fašistična cenzura. Resnična poslanica se je glasila: "Ekscelenca! Danes je bil objavljen dekret, s katerim se po italijanski armadi zasedena slovenska zemlja pridružuje Italiji. Ko jemljem to na znanje, se zahvaljujem Vaši Ekscelenci,

"Spomenik", ki ga je komunistični režim postavil pred škofijo v Ljubljani in je z lažjo sramotil škofa Rožmana

da nam je tako vsaj na teritoriji škofije omogočen razvoj v kulturnem in verskem oziru, pričakujoč, da se v smislu dekreta avtonomija narodovega življenja tudi v korist vere in morale skoraj izgradi. Izražam popolno lojalnost in prosim Boga, da blagoslovi Vaše in naše prizadevanje za dobrobit našega ljudstva."

Dekret o aneksiji je torej Rožman kot golo dejstvo vzel samo na znanje. Zahvalil se je za italijansko obljubo, da bo Slovincem – v nasprotju s hudim preganjanjem vsega slovenskega v delu škofije pod nemško zasedbo – vsaj na tem delu škofije dana kulturna avtonomija, torej v diplomatskem jeziku postavil zahtevo, da Italija to obljubo o avtonomiji narodovega življenja tudi čim prej uresniči, izrazil je lojalnost novi oblasti, kar je v skladu s haaskimi pravili mednarodnega vojnega prava, in prosil božjega blagoslova samo za prizadevanje v korist slovenskega naroda.

Vojaškemu sodišču, ki je leta 1946 tudi zaradi te poslanice sodilo Rožmanu, je tedanji generalni vikar Anton Vovk predložil navedeno pravo besedilo te Rožmanove izjave in se ta listina nahaja v sodnem spisu. Kljub temu je sodišče škofa Rožmana obsodilo, "da je dne 3. maja poslal Mussoliniju spomenico, v kateri izraža popolno lojalnost in prosi blagoslov za okupatorjevo delo". Izražanje lojalnosti ni bilo protipravno in zato ni bilo kaznivo po

nobenem zakonu, božjega blagoslova pa seveda Rožman ni prosil za katero koli okupatorjevo delo, ampak samo za tisto, ki bo pomenilo "prizadevanje za dobrobit našega ljudstva".

Slepoti napadalcev

Pred nekaj leti me je obiskal krščanski socialist, nekdanji partizan, slovenski izobraženec. V pogovoru o škofu Rožmanu je zaneseno ponovil vse komunistične obtožbe, tudi te v zvezi s škofovo izjavo iz maja 1941. Opozoril sem ga na fašistični ponaredek in mu pokazal pravo škofovo izjavo. Prebral jo je in nato rekel, da je to nekaj čisto drugega in da bi takšno izjavo lahko tudi on sam podpisal. Mislim sem, da je vsaj zanj stvar urejena. Kmalu zatem pa je prav ta politik v časopisu objavil oster napad na škofa Rožmana z vsemi lažnimi obtožbami – tudi glede ponarejene majske izjave, kot da ni nikoli videl in celo pohvalil resnične, prave škofove

izjave. Pa vendar gre za katoliškega izobraženca! Ta primer mi je jasno pokazal, da v zadevah državljanske vojne in revolucije intelektualno poštenje in dejstva nimajo nobene vrednosti. Tisti, ki so se kakor koli zapletli v revolucionarno nasilje, poskušajo svoje obraze oprati tudi z očitno lažjo. Pri tem se jim resnica ne zdi uporabna.

Takšno ravnanje uglednega znanca mi je znova potrdilo misel, da tja, kamor resnica noče, te niti z vozom ni mogoče pripeljati. Nekateri se resnice bojijo, jo celo sovražijo, o njej nečejo ničesar slišati. O tem smo poučen prizor videli pri prej omenjeni predstavitvi knjige Rožmanov proces v Mariboru. V predavalnici je v prvi vrsti sedel starejši gospod, izzivalno navedel neko izjavo, ki jo je pripisal škofu Rožmanu, in avtorjema knjige navrgel vprašanje v oholem prepričanju, da mu ne bosta mogla odgovoriti. Ko je zgodovinarica dr. Tamara Griesser Pečar rekla, da mu lahko in z veseljem odgovori, je mož sunkovito vstal in zaklical: "Ne maram poslušati!", nato pa naglo odšel iz dvorane. Drugih nočejo poslušati, obsojeni so na laž.

V odklanjanju resnice je Rožmanova zadeva poučna tudi na ravni državne oblasti. Državno tožilstvo je zoper krivično povojno obsodbo škofa Rožmana pri pristojnem Okrožnem sodišču v Ljubljani že leta 1995 vložilo zahtevo za obnovo postopka in kasneje še zahtevo za varstvo zakonitosti. Razlogi za obnovo postopka so tako jasni in nedvomni, da vpijejo v nebo, vendar je sodišče zahtevo za obnovo po osmih letih zavlačevanja in nesmiselnega mečkanja septembra 2003 zavrnilo. Zavrnitev je sprejel senat, ki so ga sestavljali okrožni sodniki Marjeta Švab Širok kot predsednica, Marko Puš kot poročevallec in Janez Koščak kot član.

36 strani sodne megle

Bistvena sodna ugotovitev, ki je bila podlaga za obsodbo škofa Rožmana, je bila, da je škof v času, ko je slovenski narod v NOB bojeval "veličasten boj proti okupatorju", nastopal "proti komunizmu, to je proti narodnoosvobodilnemu bo-

Begunci, ki so se po koncu vojne umikali pred partizani